

נחלת הכלל

השיכון החברתי והציבורי בישראל

1967-1945

סדרת ישראלים

דן פרייס
נחלת הכלל

השיכון החברתי והציבורי בישראל, 1945-1967

Dan Price

Celebrating the Commons

Social and Public Housing in Israel, 1945-1967

המערכת:

פרופ' תמר הרמן, האוניברסיטה הפתוחה (עורכת שותפה של הסדרה);
פרופ' עופר שיף, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב (עורך שותף של הסדרה);
ד"ר יוליה אלעד-שטרנגר, אוניברסיטת בר-אילן;
פרופ' אבנר בן-עמוס, אוניברסיטת תל-אביב

עריכת לשון: מיכל צימרמן-חמד

ריכוז עריכה והפקה: אלון עוז, סמדר רוטמן

הגהה: טל נוה, הדס בלום

עיצוב הסדרה: נאוי קצמן

ריכוז זכויות יוצרים: ד"ר אלכס ריפ

הדמוי בעטיפה: פרסום שיווקי של שיכון צה"ל בשכונת קיראון, קריית אונו, 1964.
באדיבות ארכיון לוטן-דייטש אדריכלים

מסת"ב 978-965-06-1701-1 ISBN

מק"ט 91417-8058

© כל הזכויות שמורות ללמרא עיון | הוצאת הספרים של האוניברסיטה הפתוחה

ולמכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

רעננה, תשפ"ג-2023

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשרר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר - כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת מראש ובכתב מבעלי הזכויות הרשומים מעלה.

נחלת הכלל
השיכון החברתי והציבורי בישראל
1967-1945

דן פרייס

ישראלים

אין עיסוק חביב על אנשים יותר משיחה על עצמם. פנטזיה משותפת לרבים מאתנו היא שיחה מתמשכת עם "אחר" תבוני שתאיר לנו את עצמנו באור חדש או תגלה לנו היבט מפתיע בנפשנו שלא הכרנו (אם כי, למען האמת, יש במהלך כזה גם יותר משמץ של איום על שלווה הנפש שלנו...). כעורכי הסדרה ישראלים איננו מסתירים את סקרנותנו בנוגע לעצמנו - מי ומה אנו, הישראלים, ומדוע? אילו מאפיינים מייחסים הישראלים לזהותם הישראלית, ועד כמה דימוים העצמי המשותף נכון ומבוסס? האם ישראליות היא מהות בעלת דנ"א ורכיבים קבועים שהזמן אינו משנה או שמא תמורות עמוקות שינו לחלוטין את פניה? מי הם גיבורי התרבות שלנו ומה הוא מקום ישראלי? לכל אחד מן הנושאים האלה ואחרים ייוחד ספרון בסדרה.

הסדרה ישראלים היא בת כלאיים בכוונת מכוון: הספרונים הרואים בה אור עוסקים בנושאים מהותיים, ולעתים "כבדים", שבלב ההוויה הישראלית העכשווית, אבל אורכם וכן לשון הכתיבה שלהם נועדו להיות מזמינים וקלים לקריאה. ישראלים נועדה לגשר בין המחקר האקדמי על תחומיו והסתעפויותיו ובין רצונם של קוראים רבים לבחון ולהבין את עצמם כיחידים וכקולקטיב. זה גם

ניסיון להנגיש ידע מחקרי איכותי בלי לציית לחוקי הכתיבה האקדמית, כלומר כמעט ללא הערות שוליים או רשימות ביבליוגרפיות המרחיקות רבים מחיבורים עיוניים. עם זאת, כל ספרוני הסדרה, הנכתבים בידי טובי החוקרות והחוקרים בנושאים השונים, נבחנים בקפידה על פי כללי השיפוט האקדמיים, ובמובן זה הם שווים ערך לכל פרסום אקדמי אחר.

למי ספרוני הסדרה מיועדים? למי שדיונים קצרים (יחסית) בשאלות מורכבות של זהות ומהות מושכים אותם, למי שזמנם קצוב - לנוסעים המתמידים ברכבת, לנופשים בסוף שבוע בצימר בגליל או בחוות הבודדים בדרום, להולכים בשביל ישראל שהגיעו לחניון הלילה ולמחרת ישכימו עם שחר, לחיילים בתורנות משמימה, למי שעוברים בנמל התעופה בן-גוריון בצאתם לנסיעת עבודה של כמה שעות ליעדים שמעבר לים, לשומרי שבת אחרי התפילה, למשתזפים בחופי הים ולחובבי סקי שסיימו את המסלול לאותו יום, לשומרי חניונים בשעות הלילה המאוחרות, לסטודנטים שהנושא קרוב לתחום לימודיהם ולאנשי תקשורת המעוניינים להעמיק מעט יותר במושאי כתבותיהם. הספרונים רואים אור בדפוס ובדיגיטל כאחד, כך שיתאימו לכל.

ברוח הסדרה נחתום מכוא זה לא בציטוט כבד סבר, אלא בהזמנה להצטרף אלינו לטיולים הקצרים והמרתקים שהספרונים האלה מציעים.

העורכים

פרופ' תמר הרמן, פרופ' עופר שיף

ספטמבר 2023

תוכן העניינים

11	מבוא.....
19	פרק א האידאולוגיה המודרניסטית.....
20	מרחב נחלת הכלל.....
23	נחלת הכלל ביישוב העברי ובמדינת ישראל.....
29	יחידת המגורים.....
32	טכנולוגיית הבנייה.....
47	פרק ב ראשית הדיור החברתי בארץ ישראל, 1858 – 1918.....
50	היציאה מן החומות.....
	השיכון החברתי הראשון לפועלים
59	חקלאים יהודים.....
61	הקרן הקיימת לישראל.....
	פרק ג מגרש האימונים של המודרניזם הישראלי:
65	הדיור הציבורי באירופה בין שתי מלחמות העולם.....
66	וינה האדומה.....
69	באד דירנברג.....
76	שיכון וייסנהוף בשטוטגרט ופורום סיא"ם.....
79	"פרנקפורט החדשה".....

פרק ד השיכון החברתי בארץ ישראל עד מלחמת העולם השנייה.....83

83.....אחוזות בית, תל אביב.

86.....שכונת בורוכוב, גבעתיים

88.....המרכז לשכונות עובדים

90.....שיכוני עובדים.

שיכון עובדים א, תל אביב; שיכון עובדים ג, תל אביב

94.....מעונות עובדים.

מעונות עובדים א, ב, ג, תל אביב; מעונות עובדים ד, ה, ו, תל אביב;
מעונות עובדים א, ירושלים; קריית מאיר, תל אביב; מעונות עובדים ב,
ירושלים; מעונות עובדים ז, תל אביב; מעונות פועלים לביא, גבעתיים;
מעונות עובדים ח, תל אביב

109.....שכונות עובדים

קריית חיים, חיפה; קריית עבודה, חולון

פרק ה השיכון החברתי בארץ ישראל אחרי מלחמת העולם השנייה.....117

122.....שלב ראשון: עד הקמת מדינת ישראל

שכונות הבריגדה היהודית בבת גלים, חיפה; שכונת יד אליהו, תל אביב

שלב שני: מהקמת המדינה ועד הקמת עמידר

127.....בדצמבר 1949.

אתגרי מימון והשגת חומרי בנייה; הקמת עמידר; אנדרלמוסיה; יחידות מגורים
מינימליות: בלוקונים; שכונת קריית אליעזר, חיפה; שיכון עובדי הנמל,
תל אביב

- 162.....שלב שלישי: השכונות הראשונות, 1950-1953.....
 המעברות; היציאה מן המעברות; שיכון ותיקים; מפעלי שיכון חדשים;
 שיכון א, באר שבע; רמת אביב א, תל אביב; מעוז אביב, תל אביב; שכונת
 קופת חולים, גבעתיים
- 195.....שלב רביעי: יוזמת תכניות של שכונות ייחודיות, 1953-1958.....
 בתי הטֶרֶסות, נצרת; שיכון ב בתי הפטיו, אילת; שכונת גבעת המורה, עפולה
- שלב חמישי: שיכונים לדוגמה והעברת האחריות
- 213.....ליזמים הפרטיים, 1958-1967.....
 שיכון לדוגמה, רמת אביב ב; שיכון לדוגמה ה, באר שבע; שכונת גליקסון,
 קריית גת; שכונת נְיוֹת, ירושלים; שכונת יעלים, ערד; שכונת הצבים, ערד;
 נווה רסקו, רמת השרון; שכונת קיראון, קריית אונו
- 251.....אחרית דבר.....
- 257.....רשימת המקורות.....
- 269.....רשימת הדימויים.....
- 275.....רשימת הטבלאות.....
- 276.....רשימת התרשימים.....